

Strategiczne implikacje wycofania USA z Afganistanu. Porażka czy katastrofa?

Wycofanie wojsk USA z Afganistanu było logistycznym sukcesem, ale strategiczną porażką

gen. Mark Milley,
przewodniczący Kolegium Połączonych Szefów Sztabów, Kongres USA,
wrzesień 2021 r.

Wycofanie USA z Afganistanu, choć w swojej istocie było skomplikowaną operacją logistyczną, a w wymiarze efektów porażką humanitarną, stanowiło podsumowanie strategicznego zaangażowania Stanów Zjednoczonych w XXI w. Analiza misji USA będzie źródłem wielu wniosków i konkluzji o charakterze krótko-, średnio- i długoterminowym, w tym dotyczących funkcjonowania i przyszłości Sojuszu Północnoatlantyckiego. Celem artykułu jest m.in. określenie efektów operacji, która w ocenie prof. Neta Crawforda, dyrektora Costs of War Project w Brown University, kosztowała amerykańskiego podatnika, w zależności od sposobu liczenia współczynnika inflacji, od 934 do 978 bln USD¹, ekwiwalent około piętnastu rocznych budżetów Pentagonu². Wielu ekspertów załączki porażki operacji dostrzega w decyzjach podejmowanych w Pentagonie w pierwszych jej pięciu latach. Ówczesny sekretarz obrony Donald Rumsfeld, dokumentując historię na swoich słynnych karteczkach (*snowflakes*)³, pisał do generałów, że „nigdy nie wycofamy wojska z Afganistanu, dopóki nie zapewnimy stabilizacji”. Jak w takiej sytuacji mierzyć sukcesy operacyjne i poziom stabilizacji? W jakim stopniu *fog of war*, nieprzejrzystość każdej wojny, jest jeszcze bardziej skomplikowana w przypadku walki z rozproszonym i często niewidocznym przeciwnikiem? W 2009 r. prezydent Barack Obama zapewniał, że Pentagon ustanowi jasne i przejrzyste miary postępów w Afganistanie, które pozwolą także identyfikować osoby odpowiedzialne za poszczególne

¹ Wstępne szacunki Dowództwa Operacyjnego RP wskazują, że Polska poniosła koszty utrzymania żołnierzy i sprzętu (bez jego amortyzacji) w wysokości 5 mld zł.

² <https://watson.brown.edu/costsofwar/>.

³ Kolekcja *snowflakes* Donalda Rumsfelda obejmuje 59 tys. stron, w większości wciąż niejawnych.

działania⁴. **Analiza dostępnych materiałów wskaże, czy przekaz polityczny i medialny z dwóch dekad operacji USA i NATO w Afganistanie, kreowany przez dyplomatów oraz dowódców najwyższego szczebla, pokrywał się z rzeczywistością.** Ważne pytanie brzmi: jak Stany Zjednoczone i koalicja budowały afgańskie siły zbrojne i policję oraz ich morale, a w całym społeczeństwie poczucie państwowości.

Strategiczne implikacje wycofania z Afganistanu dotyczą nie tylko roli USA na arenie międzynarodowej, lecz także wpływu tej decyzji na innych aktorów. **Spektrum opinii na temat przyszłej pozycji USA oscyluje od łatwego i tradycyjnego odrodzenia się na arenie międzynarodowej do rozpoczęcia ery postamerykańskiej.** Koniec operacji ISAF może mieć także wpływ na poziom autonomii strategicznej UE. W wielu państwach europejskich sposób zakończenia misji w Afganistanie może być katalizatorem malejącego zaufania do USA, co może oddziaływać np. na decyzje dotyczące składowania taktycznych ładunków jądrowych na terenie Niemiec lub zakupu przez państwa europejskie nowej generacji samolotów bojowych tzw. podwójnego przeznaczenia (DCA, Dual Capable Use)⁵.

Jak porażka w Afganistanie wpłynie na przygotowywaną do zatwierdzenia w 2022 r. nową koncepcję strategiczną Sojuszu Północnoatlantyckiego? Czy USA przejmą utraconą w wyniku wycofania się z Afganistanu inicjatywę strategiczną? Zbadanie w artykule wybranych praktycznych elementów operacji w Afganistanie, w tym systemowej dezynwoltury strategicznej, pozwoli określić rezerwuuar zaufania międzynarodowego do potęgi militarnej USA. Jak wybory do Kongresu USA w listopadzie 2022 r. wpłyną na obecne tendencje izolacjonistyczne? Jak dalece polityczna polaryzacja amerykańskiego społeczeństwa, trafiające na podatny grunt pandemiczne teorie spiskowe, rosnący w siłach zbrojnych ekstremizm prawicowy czy też postcovidowa zadyszka amerykańskiej gospodarki będą oddziaływać na politykę bezpieczeństwa Białego Domu? W jakim stopniu kreatorem wydarzeń w Europie jest prezydent Federacji Rosyjskiej Władimir Putin, z sukcesami odgrywający tę rolę od zajęcia Krymu w 2014 r., działający z zaskoczenia tak jak w przypadku Syrii w 2015 r. lub testujący z fanfarami pancernymi w 2022 r. granicę ukraińsko-rosyjską? W kontekście roli USA na świecie istotne będą kolejne kroki wciąż przyczajonego chińskiego tygrysa oraz renegocjacja porozumienia nuklearnego z Iranem (Joint Comprehensive Plan of Action, JCPOA).

⁴ J. Campbell, M. O'Hanlon, J. Shapiro, „How to measure the war”, *Policy Review* 2009, nr 157, s. 1.

⁵ S. Pifer, „Germany upcoming election and the future of nuclear sharing”, Brookings, lipiec 2021, <https://www.brookings.edu> (dostęp: 13.01.2022).

*

Henry Kissinger stwierdził, że nie ma możliwości stworzenia w Afganistanie nowoczesnej demokracji. Z kolei dziennikarz *The Washington Post* Craig Whitlock w książce *The Afghanistan Papers. A Secret History of War* z 2021 r., opartej na rozmowach z ponad 400 osobami z administracji prezydenckich, przedstawił **proces myślenia i działania prezydentów, dowódców oraz dyplomatów od początku nacechowany błędami, pełny w dużej mierze zamierzonej narracji sukcesu i w sumie nastawiony na porażkę (*build to fail*)**⁶. Systemowe badania wymienionych aspektów – częściowe trwały w czasie operacji wojskowej – rozpoczęto bezpośrednio po zakończeniu misji. Wiele z nich wciąż trwa, w tym to prowadzone przez Pentagon na polecenie Kongresu USA na mocy ustawy budżetowej z 2021 r., które zakończy się za trzy lata. Najpełniejszą z dotychczasowych próbą podsumowania wniosków z Afganistanu był raport specjalnego inspektora generalnego ds. rekonstrukcji Afganistanu (Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, SIGAR), który w latach 2014–2016 podjął się uzyskania także perspektywy międzynarodowej, wysłuchując przedstawicieli Kwatery Głównej NATO oraz Wielkiej Brytanii i Niemiec. Z kolei amerykański dyplomata i generał Douglas Lute, doradca prezydentów George’a W. Busha i Baracka Obamy ds. Afganistanu, stwierdził w 2015 r.: „**byliśmy pozbawieni fundamentalnego rozumienia Afganistanu, nie wiedzieliśmy, co robimy**”.

Pomimo historycznego charakteru wizerunkowa porażka Stanów Zjednoczonych, spowodowana nieoczekiwane szybkim przejściem władzy przez Taliban w sierpniu 2021 r., **ma głównie wymiar humanitarny i propagandowy, który będzie odczuwalny w perspektywie krótkoterminowej**. Wpłynie na decyzje strategiczne USA, NATO, Rosji i Chin w perspektywie krótko- i średnioterminowej⁷. Na amerykańskiej scenie wewnętrznej operacja zakończenia operacji w Afganistanie była postrzegana przez społeczeństwo jako katastrofa wizerunkowa i przyrównywana do porażki w Wietnamie. Według badań Instytutu Charlesa Kocha z 2020 r. 70% badanych Amerykanów popierało wycofanie żołnierzy z Afganistanu, jedynie 15% było temu przeciwnych, a 15% nie miało zdania⁸. Z kolei po wycofaniu

⁶ C. Whitlock, *The Afghanistan Papers. A Secret History of War*, Simon and Schuster, New York 2021.

⁷ Określając perspektywę wydarzeń, autor przyjął nomenklaturę stosowaną w ocenach i analizach wywiadowczych opracowywanych w NATO; zgodnie z nimi perspektywa krótkoterminowa oznacza zakres do 2 lat, średnioterminowa 3–5, a długoterminowa to przedział 6–10 lat.

⁸ „Americans want troops home from Afghanistan, Iraq; opposed to more military engagement”, Charles Koch Institute, 23 stycznia 2020 r., <https://charleskochinstitute.org/news/new-poll-americans-want-troops-home-from-afghanistan-iraq-opposed-to-more-military-engagement/> (dostęp: 16.12.2021).

żołnierzy według Pew Research Center (badania z sierpnia 2021 r.) decyzję prezydenta Joego Bidena pozytywnie oceniło jedynie 54% respondentów, a 42% negatywnie⁹. Afganistan to jednak nie Wietnam; nie ta skala, inna jest także rzeczywistość społeczna w USA. Azjatycka porażka stanowiła *novum* dla klasy politycznej i obywateli Stanów Zjednoczonych. Wojna w Wietnamie oddziaływała na opinię publiczną w USA głównie za sprawą liczby zabitych żołnierzy, w tym poborowych, która wyniosła ponad 58 tys. W Afganistanie z kolei profesjonalne siły zbrojne USA straciły dwadzieścia pięć razy mniej ludzi w dłuższej prowadzonej operacji.

Afgański krach jest dużą przeszkodą na drodze do realizacji hasła prezydenta Bidena *America is back*, ale nie ma realnego wpływu na gwarancje sojusznicze w ramach NATO. Błędem amerykańskiej administracji nie było samo wycofanie, lecz brak pomysłu na zakończenie operacji w Afganistanie po stosunkowo szybkim rozbiciu i rozproszeniu rezydującej w tym kraju Al-Kaidy. W debacie na temat zakończenia tej operacji należy poprawnie definiować terminy dotyczące międzynarodowych stosunków wojskowych. **Afganistan nie był i nie jest sojusznikiem ani koalicjantem USA, a w nomenklaturze NATO nie był nawet partnerem.** Stany Zjednoczone nie zbudowały silnego i trwałego rządu w Kabulu, koniecznego do funkcjonowania państwa po wycofaniu żołnierzy sojuszniczych. Nie sprzyjały także temu plemienne i ambicjonalne podziały Afgańczyków oraz wszechobecna, niemal naturalna korupcja. Doroczne raporty misji UNAMA (United Nations Assistant Mission in Afghanistan) z lat 2017–2021 pokazywały brak postępów w tej dziedzinie¹⁰. Ostatni dokument wraz z zaleceniami dla afgańskiej administracji ukazał się kilka dni przed upadkiem Kabulu. USA nie traktowały administracji afgańskiej jako pełnoprawnego podmiotu politycznego, wykluczając ją np. z rozmów pokojowych z talibami w Katarze w lutym 2020 r., które zakończyły się podpisaniem porozumienia o wycofaniu wojsk amerykańskich z Afganistanu oraz zwolnieniem z więzień 5 tys. talibów i ich zwolenników¹¹. Szczególnie wymowny był fakt, iż to rząd prezydenta Aszrafa Ghaniego musiał zrealizować operację zwolnienia więźniów, którzy w naturalny sposób zasilili szeregi zwycięskiej rebelii.

Dotychczas żadne z państw nie uznało reżimu talibów, pomimo że w latach 90. był on oficjalnie akceptowany przez Pakistan, Arabię Saudyjską

⁹ „Majority of U.S. public favors Afghanistan troop withdrawal; Biden criticized for his handling of situation”, Pew Research Center, 31 sierpnia 2021 r., <https://www.pewresearch.org> (dostęp: 16.12.2021).

¹⁰ *Corruption*, raporty UNAMA z lat 2017–2021, <https://unama.unmissions.org/corruption> (dostęp: 12.01.2022).

¹¹ J. Allen, „Implications of the US-Taliban agreement”, Brookings, 5 marca 2020 r., <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/03/05/around-the-halls-brookings-experts-discuss-the-implications-of-the-us-taliban-agreement/> (dostęp: 9.01.2022).

i Zjednoczone Emiraty Arabskie. Talibowie po zdobyciu Kabulu w sierpniu 2021 r. zapowiadali ponowne wprowadzenie prawa szariatu, eliminując m.in. prawa kobiet i inne zdobyczne społeczeństwa obywatelskiego. W kategoriach medialnych nowy rząd starał się prezentować – w niektórych przypadkach z powodzeniem (telewizja, szkoły) – PR-ową wizję Talibanu 2.0, przekonując międzynarodową opinię publiczną, że nie ma powrotu do brutalnych metod rządzenia Afganistanem z lat 90. Główną przeszkodą w uznaniu nowego rządu w kategoriach prawa międzynarodowego pozostaje skuteczna walka z terroryzmem, w tym Al-Kaidą oraz ISIS. Taliban zobowiązał się do tego w porozumieniu z USA w Katarze, ale niektórzy jego członkowie są oskarżani o akty terrorystyczne¹². Po przejściu władzy w sierpniu 2021 r. można było spodziewać się oficjalnej akceptacji rządu przez państwa legitymizujące talibów w latach 90. oraz Chiny i Rosję, które zachowały pełne oficjalne kanały dyplomatyczne z Kabulem. Zainteresowanie współpracą techniczną wykazywały Turcja oraz Katar. **Rolę lidera tego procesu przejęła Rosja, organizując w październiku 2021 r. w Moskwie spotkanie Talibanu z dziewięcioma państwami** (Rosja, Chiny, Indie, Pakistan, Iran, Kazachstan, Kirgistan, Turkmenistan i Uzbekistan). W komunikacie końcowym uczestnicy zachęcali reżim do działań na rzecz rozwoju kraju oraz walki z terroryzmem i produkcją narkotyków¹³.

Krach i jego wymiar strategiczny

Afgańską porażkę społeczności międzynarodowej, w tym głównie USA, należy rozpatrywać w kilku wymiarach. Po pobieżnej analizie najważniejszy wydaje się wymiar moralny i humanitarny, także z powodu akcentowanego przez Pentagon kluczowego celu każdej operacji wojskowej, tj. zdobywania serc i umysłów ludności cywilnej. **W rzeczywistości newralgiczne są wymiary strategiczny i polityczny.** Decyzja Bidena odnośnie do Afganistanu była porównywana do tej podjętej przez premiera Wielkiej Brytanii Neville'a Chamberlaina na konferencji w Monachium w 1938 r.¹⁴ Tak zwany moment Chamberlaina¹⁵, termin używany w porównaniach politycznych dość często

¹² B. Saul, „Recognition and the Taliban's international legal status”, International Center for Counter-Terrorism, 15 grudnia 2021 r., <https://icct.nl/Recognition> and the Taliban's International Legal Status – ICCT (dostęp: 9.01.2022).

¹³ *Joint Statement of the Participants in the Moscow Format Consultations on Afghanistan*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych FR, 20 października 2021 r., https://archive.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/4913908 (dostęp: 9.01.2022).

¹⁴ W. Russell Mead, „Biden's Chamberlain moment in Afghanistan”, *The Wall Street Journal*, 16 sierpnia 2021 r., <https://www.wsj.com/articles/biden-chamberlain-afghanistan-withdrawal-saigon-jihadist-taliban-kabul-pakistan-11629128451> (dostęp: 9.01.2022).

¹⁵ W 1938 r. po podpisaniu porozumień monachijskich Winston Churchill skierował do premiera Neville'a Chamberlaina następujące słowa: „You were given the choice between war and dishonor. You chose dishonor, and you shall have war”.

i uniwersalnie, był przywoływany w kontekście rozmów Biden–Putin w sprawie Ukrainy, a także konieczności wyposażenia ukraińskich sił zbrojnych w sprzęt i uzbrojenie pozwalające niszczyć rosyjskie czołgi i samoloty¹⁶.

Prezydent Biden podtrzymał i wykorzystał decyzję prezydenta Trumpa o zakończeniu wojny w Afganistanie. Każdy zwierzchnik sił zbrojnych USA chce być architektem zakończenia wojny, przy czym Biden jest konsekwentny, gdyż już na przełomie 2008 i 2009 r. jako wiceprezydent był zdecydowanym przeciwnikiem wzmacniania liczebności kontyngentu amerykańskiego w Afganistanie. Sprzeciwiał się wnioskowanej przez kierownictwo wojskowe Pentagonu tak zwanej fali (*surge*), na którą zdecydował się ostatecznie Obama¹⁷. W opinii Bidena był to ostatni moment, by zastanowić się, czy pora zakończyć tę wojnę. W latach 2009–2011 generał David Petraeus i admirał James Stavridis, dowodzący operacją z pozycji USA i NATO, przekonywali w USA i na forum NATO, że trzeba wyszkolić afgańskie siły zbrojne i policyjne, co pozwoli opuścić kraj w ciągu kilku lat. Odmienne opinie były dezawuowane. Gilles Dorransoro z Carnegie Endowment for International Peace już w 2010 r. argumentował po wizycie w Afganistanie, że sytuacja może być tylko gorsza¹⁸. Michael Cohen z kolei, poszukując analogii do wojny w Wietnamie, wskazywał, że koncepcja *surge* Petraeusa i Stavridisa to wojskowe magiczne myślenie¹⁹. Obama zakładała zakończenie „wiecznej wojny”²⁰ w Afganistanie w czasie swojej drugiej kadencji, ale wzrost zagrożenia ze strony talibów powodował odraczanie tej decyzji. Obecny prezydent USA nie poszedł tą drogą, choć w ostatnim okresie operowało tam jedynie 3 tys. amerykańskich żołnierzy i z łatwością mogliby kontynuować tę niszową dla Pentagonu misję bojową. Jednym z zadań wynikających z ustawy Kongresu dotyczącej budżetu Pentagonu w 2022 r. jest utworzenie specjalnej komisji badającej wycofanie z Afganistanu. Ustawodawca amerykański określił termin ukończenia prac dopiero

¹⁶ E. Elkind, „Biden ‘risks taking the world down same slippery slope’ as Neville Chamberlain”, *Daily Mail*, 13 grudnia 2021 r., <https://www.dailymail.com/news/b245644b0c6b3e87c7d3e4a577c99e7a-Biden-risks-taking-the-world-down-same-slippery-slope-as-Neville-Chamberlains-appeasement-with-Hitler-if-he-doesnt-give-lethal-aid-to-Ukraine-in-the-face-of-Putins-threat-GOP-Rep-says-on-Kiev> (dostęp: 9.01.2022).

¹⁷ Dowódcy amerykańscy wnioskowali o czasowe delegowanie dodatkowych 30 tys. żołnierzy, co pozwoli w ciągu kilkunastu miesięcy wyeliminować zagrożenie ze strony talibów w kluczowych prowincjach zachodnich oraz zbudować podstawy funkcjonowania sektora bezpieczeństwa Afganistanu. W sumie transferowano 40 tys. żołnierzy USA.

¹⁸ G. Dorransoro, „Afghanistan will only get worse”, *New York Times*, 14 września 2010 r., <https://www.nytimes.com/2010/09/15/opinion/15iht-eddorransoro.html> (dostęp: 31.12.2021).

¹⁹ M. Cohen, „Magical military thinking about Afghanistan – The Stavridis version”, *Democracy Arsenal*, 27 września 2010 r., <http://www.democracyarsenal.org/2010/09/magical-military-thinking-about-afghanistan-the-stavridis-version.html#more> (dostęp: 31.12.2021).

²⁰ *Forever wars* to medialny termin wykorzystywany do krótkiego opisu wieloletnich wojen USA w Afganistanie oraz Iraku.

na 2024 r., co nie pozwoli na szybkie wykorzystanie wniosków z tej porażki. Ponadto pojawiają się apele o **wykluczenie generałów i admirałów z członkostwa z komisji**, a w praktyce wszyscy obecni oficerowie flagowi byli zaangażowani w operację afgańską. Tradycyjnie na czele takich zespołów stawał bowiem 4-gwiazdkowy generał, co w ocenie ekspertów stanowiło naruszenie zasady bezstronności²¹.

*

Czy USA i Sojusz Północnoatlantycki budowały skuteczne afgańskie siły zbrojne? Na ich niekorzyść przemawia fakt, że każda, nawet najmniejsza operacja wojskowa sił afgańskich była uzależniona od amerykańskich informacji wywiadowczych bądź wsparcia z powietrza za pomocą samolotów lub dronów (*enablers*)²². Bez tego w praktyce afgańskie jednostki były bezbronne. Ponadto **budowano siły operacyjne na wzór armii państw NATO, bez wzięcia pod uwagę lokalnych uwarunkowań geograficznych i kulturowych**. Pododdziały były zbyt duże, za mało mobilne, ale przede wszystkim niewystarczająco umotywowane do obrony poszczególnych prowincji, które jak kostki domina upadły w ciągu kilku dni. **Ważną składową porażki USA była arogancja kulturowa**. Dopiero w 2007 r. – sześć lat po rozpoczęciu wojny – siły zbrojne USA rozpoczęły tworzenie kulturowych zespołów terenowych (Human Terrain Team, HTT), które miały pozwolić na zrozumienie uwarunkowań społecznych w poszczególnych prowincjach²³. Z opóźnieniem także dostosowywały swoje oddziały wojskowe do potrzeb operacji. Wojska operacyjne mogły tylko w ograniczonym zakresie szkolić rekrutów afgańskich. Pentagon dopiero w 2016 r. utworzył dwie specjalne brygady treningowe, po 1500 żołnierzy każda, złożone głównie z podoficerów, których zadaniem było prowadzenie szkoleń.

*

12 września 2001 r. Sojusz Północnoatlantycki, dzień po atakach na World Trade Center oraz Pentagon, po raz pierwszy i dotychczas jedyny w historii przywołał na wniosek USA zapisy art. 5 traktatu waszyngtońskiego z 1949 r.²⁴ Dziewiętnastu ówczesnych członków NATO zgodziło się, że

²¹ G. Anderson, „Keeping the generals out of the Afghanistan investigation is a great idea”, 6 stycznia 2022 r., Military.com, <https://www.military.com/daily-news/opinions/2022/01/06/keeping-generals-out-of-afghanistan-investigation-great-idea.html> (dostęp: 7.01.2022).

²² *Enhancing Security and Stability in Afghanistan*, raport Pentagonu dla Kongresu USA, czerwiec 2020, s. 90.

²³ B. Price, „Human terrain at the crossroads”, *Joint Forces Quarterly* 2017, nr 4, s. 69.

²⁴ „NATO and Afghanistan”, 7 grudnia 2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8189.htm (dostęp: 3.01.2022).

jeden z nich został zaatakowany, co wymaga reakcji pozostałych. Wobec pospiesznego rozpoczęcia operacji w Afganistanie, już 25 dni po decyzji NATO o zastosowaniu art. 5, nie określono założeń zakończenia operacji, tzw. strategii wyjścia, co jest w praktyce deficytem wszystkich operacji USA i NATO w ostatnich 30 latach. Po stosunkowo szybkim rozbiciu ośrodków treningowych Al-Kaidy w Afganistanie nastąpiło, *de facto* nieokreślone jako cel misji, budowanie społeczeństwa obywatelskiego i podstaw państwowości. **W nomenklaturze wojskowej rozpoczęło się tzw. rozciąganie operacji (*mission creep*) poza jej pierwotny cel.** Wojska NATO oraz partnerów w szczytowym okresie zaangażowania w latach 2009–2011 liczyły 130 tys. żołnierzy z 51 państw. Oprócz działań ściśle bojowych przeciwko Al-Kaidzie i talibom wyszkoliły one około miliona żołnierzy oraz policjantów afgańskich²⁵. Nowo tworzone formacje mundurowe w 2015 r. liczyły 180 tys. żołnierzy Narodowej Armii Afganistanu (Afghan National Army, ANA) oraz 120 tys. policjantów (Afghan National Police, ANP). Rocznie „ubywało” – a w praktyce w przeważającej większości dezertowało – od 20 do 30% personelu. Od 2015 r. Pentagon nie publikował już cyklicznych raportów mówiących o redukcji potencjału. ANA i ANP ponosiły także dotkliwe straty bojowe, zginęło 66 tys. żołnierzy i policjantów. Siły afgańskie, wbrew medialnym opiniom, walczyły wytrwale w wielu prowincjach w ostatnich tygodniach funkcjonowania rządu w Kabulu. Liczba zabitych wyniosła 4 tys., a tysiąc żołnierzy i policjantów uznano za zaginionych. W latach 2016–2020 ginęło rocznie około 8 tys. członków ANA i ANP²⁶. Afgańskie siły zbrojne oraz policja otrzymały z USA w ciągu kilkunastu lat około 75 tys. pojazdów wojskowych oraz 208 samolotów bojowych i śmigłowców²⁷, a dodatkowo 600 tys. karabinów i pistoletów, 25 tys. granatników oraz 2500 moździerzy i haubic. Taliban przejął w sierpniu 2021 r. około 2/3 samolotów i śmigłowców (1/3 została przetransferowana przez Afgańczyków do Tadżykistanu i Uzbekistanu) oraz dużą część pojazdów, broni i amunicji. Część sprzętu, w tym samoloty A-29 i śmigłowce Black Hawk, stanowi łakomy kąsek dla przemysłu zbrojeniowego Chin i Rosji, korzystających z tzw. odwróconego procesu inżynierskiego.

W czasie operacji w Afganistanie w NATO mieliśmy do czynienia z budowaniem nadmiernego optymizmu, na wielu poziomach hierarchii wojskowej i politycznej. Pierwszym etapem szkolenia żołnierzy oraz

²⁵ *Enhancing...*, op. cit., s. 58.

²⁶ S. George, „Final weeks of fighting among deadliest for Afghan security forces, former official says: 4,000 dead, 1,000 missing in final battles against Taliban”, *The Washington Post*, 30 grudnia 2021 r., <https://www.washingtonpost.com/world/2021/12/30/afghanisan-security-forces-deaths/> (dostęp: 30.12.2021).

²⁷ 20 brazylijskich samolotów Super A-29 Tucano po 21 mln USD oraz kilkadziesiąt śmigłowców Black Hawk po 20 mln USD.

policjantów była nauka czytania i pisanie, a postępy w tym zakresie stanowiły część pozytywnych meldunków i prezentacji amerykańskich generałów na posiedzeniach Rady Północnoatlantyckiej i Komitetu Wojskowego NATO. Wyznacznikami sukcesu były także np. rosnąca liczba uczniów (9 mln w porównaniu z 500 tys. za rządów Talibanu), w tym 4 mln dziewczynek, komputerów, 16 mln telefonów komórkowych, dostęp do służby zdrowia czy też wzrost średniej długości życia z 42 do 62 lat²⁸. Sukcesy, w tym pozorne, budowały kariery wielu dowódców. Dowódcy amerykańscy skonstruowali jednocześnie dosyć skomplikowany system oceny sytuacji w Afganistanie, mający ich zdaniem wymiernie pokazać, że NATO wygrywa tę wojnę. Dzieląc Afganistan na kilkadziesiąt okręgów (ang. *granularity*), każdy z nich oceniali osobno. Tak narysowany obraz okazał się nadmiernie optymistyczny. Osobnym elementem był sposób komunikowania decyzji strategicznych USA na forum NATO. Często miał on wymiar arbitralny, a część nowych kierunków działania, tak jak w przypadku strategii AfPak w 2008 r., sojusznicy poznawali w pierwszej kolejności z mediów.

Wiarygodność NATO – realia *versus* idealizm

Misja w Afganistanie stanowiła sprawdzian organizacyjny zarówno dla struktury dowodzenia Sojuszu Północnoatlantyckiego, jak i jego poszczególnych członków. Była w praktyce pierwszą realną operacją bojową NATO z dużymi stratami osobowymi. **Nowe strategie działania żołnierzy w walce z bojownikami Al-Kaidy i Talibanu okazały się przydatne jedynie na froncie afgańskim.** Nie mają one zastosowania w Polsce ani innym państwie członkowskim NATO, z wyjątkiem Turcji. Duża część sprzętu i uzbrojenia dostarczanego żołnierzom USA i ISAF była odpowiedzią na uwarunkowania terenowe w Afganistanie oraz środki stosowane przez talibów, ale nie była przydatna poza terytorium tego kraju. Kluczowy przykład to pojazdy opancerzone **Mine-Resistant Ambush Protected (MRAP)**, chroniące przed wybuchami improwizowanych ładunków wybuchowych²⁹.

Wnioski z przegranej wizerunkowej powinny znaleźć się w opracowywanej koncepcji strategicznej NATO. Sojusz musi jednoznacznie zapisać w niej swoje przywiązanie do działań obronnych w obszarze traktatowym, z zapewnieniem, że operacje poza nim (*out of area*) będą prowadzone jedynie

²⁸ J. Stavridis, „Zero option is not an option”, *Defense Drumbeat*, 19 sierpnia 2013 r.; Admiral Stavridis: Zero Option is Not An Option in Afghanistan | Armed Services Republicans (house.gov) (dostęp: 31.12.2021).

²⁹ W latach 2007–2013 wyprodukowano 20 tys. MRAP, co kosztowało około 15 mld USD. Obecnie nie są użytkowane, część została przekazana siłom afgańskim, sprzedana na Bliski Wschód, a niewielką część przejęła policja w USA. Niespodziewanie w grudniu 2021 r. Polska podpisała z USA kontrakt na zakup 300 używanych w Afganistanie pojazdów MRAP Cougar.

krótkookresowo z chirurgiczną precyzją. **Obrona kolektywna musi być rzeczywistym priorytetem bez rozmydlania jej znaczenia przez określanie innych preferencji w postaci operacji kryzysowych czy też istoty programów partnerskich NATO.** Operacje NATO w Afganistanie oraz Libii, a także koalicyjna interwencja w Iraku pod patronatem USA i Francji, pokazały, że konieczne jest jednoznaczne wytyczenie celów – strategii wyjścia – misji już na początku.

Implikacje dla Rosji, Europy i Chin

Sposób zakończenia operacji w Afganistanie sprzyja wieloletniej narracji prezydenta Federacji Rosyjskiej Władimira Putina o braku mandatu USA i NATO do prowadzenia globalnych operacji bezpieczeństwa³⁰. **Przyczynia się również do promowania rosyjskich poglądów o erozji euroatlantyckiego systemu bezpieczeństwa.** Rosja, wciąż pamiętająca negatywne doświadczenia ZSRR z Afganistanu, nie będzie angażowała się w tym kraju. Bezpośrednio po wyjeździe żołnierzy amerykańskich skierowała do Kabulu specjalne zespoły wspierające Taliban, co ma również sprzyjać rozwojowi kontaktów gospodarczych. Pod przykryciem Fundacji Ochrony Narodowych Wartości, sponsorowanej przez oligarchę Jewgienija Prigożina, w Kabulu działa Maksim Szugalej. Jako prezes fundacji wspomaga „tych pokrzywdzonych przez Amerykanów”³¹. W wymiarze strategicznym Putin wykorzystuje niestabilność strategiczną USA, rozpoczynając wojnę w Ukrainie, prowokując na granicy z Białorusią i podnosząc stałe żądanie gwarancji nierozszerzania Sojuszu Północnoatlantyckiego o państwa tradycyjnie pozostające w jego orbicie wpływów. Agresja na Ukrainę stanowi preludeum pożądanej przez Putina destabilizacji na wschodniej flance NATO.

Sposób wycofania USA z Afganistanu wpływa także na autonomię strategiczną UE. Wzmacnia koncepcję europejskiej suwerenności prezentowaną przez prezydenta Francji Emmanuela Macrona oraz konieczność stworzenia europejskich sił szybkiego reagowania. Kontyngent 5 tys. żołnierzy wraz ze wsparciem lotnictwa oraz okrętów zapewniłby możliwość pilnej reakcji w regionach podatnych na destabilizację³². Byłby uzupełnieniem nieużywanych w praktyce, lecz pozostających w gotowości do działania Grup Bojowych UE.

³⁰ Rozpoczęło ją wystąpienie na Monachijskiej Konferencji Bezpieczeństwa w 2007 r.

³¹ R. Dixon, „Russia's political action man sets up shop in Kabul, hoping to win deals for Moscow”, *The Washington Post*, 10 stycznia 2022 r., <https://www.washingtonpost.com/world/2022/01/10/russia-afghanistan-shugalei-prigozhin/> (dostęp: 14.01.2022).

³² J. Pike, „The Afghanistan withdrawal's impact on the EU's strategic autonomy”, *Global Risks Insights*, 20 września 2021 r., <https://globalriskinsights.com/2021/09/the-afghanistan-withdrawals-impact-on-the-eus-strategic-autonomy/> (dostęp: 7.01.2022).

*

Chiny po wycofaniu USA i państw NATO z Afganistanu są najczęściej przedstawiane jako największy beneficjent obecnej sytuacji w wymiarze strategicznym i ekonomicznym. Pozostają w cieniu i poprawiają dane makroekonomiczne po pandemii. Pekin pokazuje gotowość do wypełnienia luki po USA w Afganistanie. Nie bez znaczenia dla partii w Pekinie są szacowane na około 1 bln USD zasoby litu, żelaza, miedzi i kobaltu, zlokalizowane jednak na trudno dostępnych terenach tego kraju. Chiny będą skutecznie stosować elementy *soft power*, w tym zapewnią środki na opiekę medyczną, żywność i minielektrownie solarne w rejonach poza stolicą Afganistanu. W perspektywie średnioterminowej w ramach inicjatywy Pasa i Drogi podejmą próby budowy nowej trasy przez Pakistan i Afganistan, która znacząco skróci drogę z Chin na Bliski Wschód. Jednym z ich celów jest zapobieżenie możliwości działania z terytorium Afganistanu grup antychińskich takich jak Islamski Ruch Wschodniego Turkiestanu, dążący do ustanowieniu enklawy w Chinach. **Istotnym elementem z punktu widzenia partii w Pekinie jest możliwość pokazania Tajwanowi, że USA zawiodą w kwestii obietnic zapewnienia bezpieczeństwa.**

Do beneficjentów opuszczenia regionu przez USA należy Pakistan, pragmatycznie wspierający talibów przez cały okres operacji w Afganistanie. **Pakistańscy wojskowi traktują terytorium Afganistanu jako tzw. głębie strategiczną w przypadku konfliktu z Indiami.** Z kolei terytorium Pakistanu stanowiło zaplecze dla uciekających członków Al-Kaidy oraz talibów. W praktyce schronienie dla Osamy bin Ladena na terenie największego pakistańskiego garnizonu w Abbottabad pokazało Amerykanom grę na dwa fronty rządzących w Pakistanie wojskowych, w tym agencji wywiadowczej ISI. Pogranicze afgańsko-pakistańskie jest terenem zdominowanym przez plemiona pasztuńskie i stanowiło zaplecze szkoleniowo-rekrutujące talibów. Pakistan zapewniał także paszporty liderom Talibanu podróżującym na rozmowy pokojowe w Katarze.

Wyczekującą postawę przyjął Iran, który bez rozgłosu był zaangażowany na zachodzie Afganistanu. Budował infrastrukturę socjalną w prowincjach graniczących, w tym zwłaszcza w Heracie, gdzie wciąż funkcjonuje irański konsulat. Obraz Talibanu w Iranie wciąż pozostaje jednak skrajnie negatywny po okresie jego rządów w latach 90., w tym morderstwach szyickich Hazarów oraz dwudziestu trzech irańskich dyplomatów w Mazar-i-Szarif. Jednakże w ostatnich latach talibów i rząd w Teheranie zbliżył wspólny przeciwnik oraz pozytywne gesty religijne Talibanu wobec szyitów w Afganistanie. Dla talibów licząca 900 km granica z Iranem stanowi bezcenny kierunek dostępu do szlaków transferu towarów. Sytuacji w regionie będzie przyglądać się Turcja. **Indie, wobec zysków Chin i Pakistanu, są największym przegrany**

obecnej sytuacji. Muszą się także liczyć ze wzrostem zagrożenia ze strony organizacji terrorystycznych w graniczącym z Afganistanem Kaszmirze.

Jak Feniks z popiołów – USA po remanencie strategicznym

Siły zbrojne USA zgodnie z zapisami Narodowej Strategii Obrony z 2018 r. powinny być zdolne do obrony narodowych interesów Stanów Zjednoczonych przez odstraszenie lub zwycięstwo w wojnie przeciw dużej potędze dysponującej uzbrojeniem konwencjonalnym. *De facto* oznacza to, że mogą prowadzić jedną wojskową operację o charakterze globalnym, i tak przygotowują swoje siły zbrojne³³. Ewentualne zaangażowanie w rejonie Indo-Pacyfiku spowoduje co najmniej częściowe wycofanie się z Europy. Obecnie trwają prace nad nową strategią, której zapisy mają dać planistom z Pentagonu większą swobodę reakcji na zmieniające się zagrożenia, z uwzględnieniem zwłaszcza tych z cyberprzestrzeni oraz kosmosu. **Szczególnym elementem nowej strategicznej perspektywy ma być „zintegrowane odstraszenie”**³⁴, polegające na kumulacji środków również spoza arsenału Pentagonu. Od początku kadencji prezydenta Bidena trwa przywracanie pełnych zdolności dyplomatycznych Departamentowi Stanu, okrojonego z około 30% personelu i budżetu za rządów prezydenta Donalda Trumpa³⁵.

W USA będzie trwała dyskusja na temat zaangażowania w rozwiązywanie konfliktów w różnych regionach, a wizja powrotu Trumpa pozostanie jedną z dominant polityki wewnętrznej z funkcją polityki zagranicznej. Rzeczywista reelekcja 45. prezydenta USA w styczniu 2025 r. zbiegłaby się z rozpoczęciem kadencji Władimira Putina i będzie oznaczała zdynamizowanie izolacjonizmu USA. Przyczyni się tym samym do pogłębienia polaryzacji amerykańskiego społeczeństwa, silnie podzielonego po wyborach prezydenckich z 2016 oraz 2020 r. **Ważnym ogniwem biegunu republikańskiego są mocno je popierające siły zbrojne.** Powrót twardego hasła *America first* będzie zagrożeniem dla spójności transatlantyckiej. Wymiernym efektem i jednym z pierwszych posunięć może być przywrócenie decyzji o wycofaniu 30% amerykańskich z żołnierzy z Niemiec. Trump otwarcie wówczas zacznie kwestionować art. 5 traktatu waszyngtońskiego³⁶ oraz będzie mógł zrealizować zapowiadane w czasie swojej pierwszej kadencji wycofanie

³³ *Index of U.S. Military Strength*, Heritage Foundation, 20 października 2021, <https://www.heritage.org/military> (dostęp: 13.01.2022).

³⁴ J. Grady, „New national defense strategy must focus on competing ‘where it makes sense’”, *USNI News*, 10 grudnia 2021 r., <https://news.usni.org/2022/01/05/panel-new-national-defense-strategy-needs-more-substance-clear-goals> (dostęp: 13.01.2022).

³⁵ C. McBride, „Trump keeps the pressure on State Department spending”, *The Wall Street Journal*, 11 marca 2019 r., <https://www.wsj.com/articles/trumps-keeps-the-pressure-on-state-department-spending-11552326475> (dostęp: 13.01.2022).

³⁶ J. Pike, op. cit.

wojsk USA z Japonii i Korei Południowej³⁷. **Strategicznym paradygmatem stosunków międzynarodowych stanie się nieprzewidywalność USA.** Według badania Zogby z lutego 2021 r. prawie połowa Amerykanów (46%) wierzy, że w USA wybuchnie wojna domowa spowodowana podziałem społeczeństwa na tle politycznym³⁸. Z kolei 52% osób głosujących na prezydenta Trumpa oraz 41% wyborców Bidena uważa, że należy podzielić USA na stany demokratów oraz republikanów³⁹. W sondażach odnotowano także znaczący spadek wiary obywateli USA w tzw. *American dream*. Jeszcze w 2000 r. aż 80% społeczeństwa wierzyło w możliwość awansu społecznego i zmiany swojego statusu materialnego, podczas gdy w 2021 r. zaledwie 46%⁴⁰. Ryzyko takiego paraliżu decyzyjnego USA spowodowanego niepokojami wewnętrznymi niesie za sobą poważne międzynarodowe reperkusje. USA mogą być niechętnie objęciu roli lidera w utrzymywaniu ładu międzynarodowego, niezdolne do spajania światowego systemu finansowego lub pragmatycznego rozwiązywania problemów⁴¹. Obecną tendencją w Kongresie USA jest wzmacnianie roli prezydenta w zakresie dynamiki podejmowania decyzji. Dotyczy to na przykład szybkości reakcji na inwazję Tajwanu przez Chiny. Teraz zgodnie z ustawą *Taiwan Relations Act* z 1979 r. ewentualna odpowiedź USA jest obwarowana zgodą Kongresu USA⁴².

*

Operacja NATO, w tym USA, w Afganistanie będzie ostatnią misją ekspedycyjną sojuszu w tej skali. Sojusz Północnoatlantycki musi być przygotowany do permanentnego stanu konfliktu poniżej progu wojny i prowokacji taktycznych sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej. Do katalogu konfliktów podprogowych można zaliczyć możliwe prowokacje taktyczne na Morzu Bałtyckim i Czarnym. **Celem okrętów podwodnych lub wydzielonych jednostek piechoty morskiej mogą być silne państwa nienależące do NATO, takie jak Szwecja lub Finlandia.** Prezydent Putin będzie utrzymywał stan wojny w Ukrainie, a katalizatorem zagrożenia pozostanie Białoruś. Potwierdzają to dominujące w polityce międzynarodowej Europy na przełomie 2021 i 2022 r.

³⁷ W przypadku Europy Trump podjął w 2020 r. decyzję o wycofaniu 30% (12 500) amerykańskich żołnierzy z Niemiec. Nowy prezydent cofnął tę decyzję w 2021 r.

³⁸ „The Zogby Poll®: Will the US have another civil war?”, Zogby, 4 lutego 2021 r., <https://zogby-analytics.com/news/997-the-zogby-poll-will-the-us-have-another-civil-war> (dostęp: 03.01.2022).

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ M. Reiss, „America as geopolitical risk”, *American Purpose*, 27 października 2021 r., <https://www.americanpurpose.com/articles/america-as-geopolitical-risk/> (dostęp: 03.01.2022).

⁴¹ Ibidem.

⁴² C. Doornbos, „House lawmaker calls for legislation to allow a faster US military response should China invade Taiwan”, *Stars & Stripes*, 12 stycznia 2022 r., <https://www.stripes.com/theaters/us/2022-01-12/taiwan-china-invasion-navy-legislation-ships-luria-biden-4272849.html> (dostęp: 13.01.2022).

kwestie ataku Rosji na Ukrainę oraz łatwego wzniesienia kryzysu uchodźczego na granicach polsko- oraz litewsko-białoruskiej. **Wymiernym sygnałem będzie trwałe przegrupowanie wojsk Federacji Rosyjskiej na Białoruś, prezentowane przez Rosję w duchu narracji NATO jako trwałe rotacyjne przedsięwzięcie.** Osobnym podprogowym zagadnieniem będzie wojna informacyjna Rosji z NATO. Rzadko wypowiadający się rosyjski minister obrony narodowej Siergiej Szojgu w wywiadzie ze stycznia 2022 r. podkreślił, że państwa Zachodu prowadzą z Rosją wojnę informacyjną, w której jego państwo przyjęło postawę defensywną. Stoi to w sprzeczności z wieloletnim (od ataku cybernetycznego na Estonię w 2007 r.) zachowaniem Rosji, która za pośrednictwem działań rządowych grup hackerskich usytuowanych w służbach specjalnych⁴³ oraz firm prywatnych sponsorowanych przez oligarchów⁴⁴ realizuje ofensywne operacje w USA, Francji, Niemczech i innych państwach.

Długofalowym polem walki USA i Chin poniżej progu wojny będzie cyberprzestrzeń i przestrzeń kosmiczna. Obecnie służby chińskie wykorzystują wiele programów komputerowych agregujących dane z mediów społecznościowych, które tworzą bazy danych zachowań poszczególnych grup zawodowych, w tym polityków oraz dziennikarzy. Podejmują próby pełnej automatyzacji reagowania na negatywne informacje na temat Chin. Służą temu wypracowane pierwotnie na rynek wewnętrzny programy badania opinii publicznej⁴⁵, które *de facto* agregują dane z popularnych serwisów społecznościowych oraz obserwują tendencje⁴⁶. W przestrzeni kosmicznej będzie trwał wyścig o jak największą liczbę satelitów oraz zdolności ofensywne pozwalające niszczyć obiekty kosmiczne przeciwnika.

*

Strategiczne implikacje wycofania USA z Afganistanu będą podlegały gruntownym badaniom naukowym. Istotne będą zlecone przez Kongres USA prace komisji prowadzone do 2024 r. w Pentagonie. Lata operacji USA i NATO w Afganistanie nie były straconymi dekadami. Wizerunkowa porażka USA nie ma wpływu na sojusznicze gwarancje NATO. Strategię wyjścia z operacji trzeba jasno określać na wejściu. Błędy i porażki powinny realnie służyć

⁴³ Cozy Bear w ramach Służby Wywiadu Zagranicznego, Fancy Bear z kolei w GRU.

⁴⁴ Internet Research Agency, sponsorowana przez Jewgienija Prigozina, tzw. kucharza Putina, realizowała operacje dezinformacyjne w czasie wyborów prezydenckich w USA w 2016 r.

⁴⁵ Koszt stworzenia poszczególnych programów oscyluje wokół 200–300 tys. USD w zależności od zakresu i języka.

⁴⁶ C. Cadell, „China harvests masses of data on Western targets, documents show”, *The Washington Post*, 31 grudnia 2021 r., https://www.washingtonpost.com/national-security/china-harvests-masses-of-data-on-western-targets-documents-show/2021/12/31/3981ce9c-538e-11ec-8927-c396fa861a71_story.html (dostęp: 1.01.2022).

kolejnym decyzjom strategicznym. Częste porównania wojny w Afganistanie z tą w Wietnamie pomimo pewnych niuansów nie wytrzymują próby na poziomie taktyczno-operacyjnym. Jednakże strategiczna nadbudowa politycznych decyzji administracji amerykańskich pokazuje podobieństwo optymistycznego myślenia i narracji, nacechowanych chęcią zwycięstwa politycznego w kolejnych wyborach lub mesjanistyczną rolą budowania demokracji na świecie. Jak wskazywał jeden z żołnierzy sił specjalnych w 2017 r., nie mógł on odpowiedzieć na pytanie afgańskich towarzyszy broni, kto jest wrogiem, a kto przyjacielem. W 2003 r. Donald Rumsfeld pisał na karteczkę: „Nie mam jasności, kto jest tą złą stroną, brakuje nam informacji wywiadowczych”. Określenie trendów lub punktów zwrotnych w trakcie operacji USA i NATO w Afganistanie wymagało głębokiej wiedzy wywiadowczej opartej na źródłach osobowych, strategicznego otwarcia mentalnego oraz taktycznej mądrości polegającej m.in. na rezygnacji z kosztownego pod względem strat zdobywania niektórych nieistotnych miejscowości lub dystryktów. Ciekawym elementem załączków nowej strategii bezpieczeństwa USA są prace Pentagonu w kierunku budowy zintegrowanego odstraszenia z wykorzystaniem środków pozamilitarnych. Kalendarz wyborczy wciąż będzie kształtował decyzje strategiczne USA i innych państw NATO. Nowa koncepcja strategiczna NATO, planowana na 2022 r. i mająca zastąpić tę z 2010 r., musi zawierać wnioski z operacji afgańskiej, która może być ostatnią długotrwałą operacją *out of area*. Kluczowa dla NATO będzie stabilność wewnętrzna w USA. Wszelkie symptomy niestabilności będą powodowały tsunami niepewności strategicznej w Europie z elementami zimnego wiatru syberyjskiego.

Strategic implications of US withdrawal from Afghanistan. A failure or a catastrophe?

US withdrawal from Afghanistan was a logistical success but a strategic failure. It was also an apt summary of the United States' two-decades-long strategic engagement in the Middle East and Afghanistan. The strategic conclusions of that move should be based upon careful and thorough audit of specific steps at US and NATO politico-military arena implications. They will contribute to, *inter alia*, the creation of some welcome exit strategies upon starting new operations. Public perception is crucial nowadays but it cannot overshadow the real goals of the mission. Russia and China benefit globally from the failure, as the internal stability of the US is key for NATO stability.

Keywords: USA, NATO, Afghanistan, strategy, failure, exit

Słowa kluczowe: USA, NATO, Afganistan, strategia, porażka, wyjście